

Д. С. Мальчикова

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

darina13@i.ua

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДОВКІЛЛЯ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Різноманітні проблеми раціонального використання території та територіального розвитку призвели до виникнення численних концепцій, націлених на оптимізацію взаємодії суспільства і природи в межах конкретних територій. Європейські практики просторового розвитку і використання природних ресурсів формуються і узгоджуються в інституційному полі більш ніж 100 глобальних та регіональних Конвенцій, Стратегій, Директив, Протоколів, Планів дій і Угод про співпрацю. На Саміті ООН зі сталого розвитку 25 вересня 2015 року лідери 193 країн світу прийняли новий підсумковий документ «Трансформація нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030» [4], який визначив 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦРС) з 169 цільовими показниками, на противагу попередній «Декларації тисячоліття» ООН 2000 року з 8 цілям розвитку тисячоліття, які передбачали досягнення 21 цільового показника. Нові цілі мають широку сферу охоплення, оскільки в їхніх рамках передбачено розгляд взаємопов'язаних елементів сталого розвитку країн і регіонів: економічного росту, соціальної інтеграції та захисту навколишнього середовища. Нові цілі є унікальними в тому, що вони закликають до дій всіх країн, бідних, багатих та середніх доходів для сприяння процвітання, захищаючи планету. Вони визнають, що подолання бідності має супроводжуватися стратегіями, спрямованими на економічне зростання та вирішення низки соціальних потреб, включаючи освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та можливості працевлаштування, а також вирішення проблем зміни клімату та захисту навколишнього середовища.

Зауважимо, що Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року на засадах принципу «Нікого не залишити осторонь» було започатковано інклюзивний процес адаптації ЦСР [1]. Суспільне бачення розвитку України до 2030 року охоплює досягнення таких орієнтирів, як добробут та здоров'я населення, що забезпечуватимуться інноваційним розвитком економіки, побудованим на сталому використанні природних ресурсів. Доповідь акцентує, що Україна належить до групи країн зі складними проблемами довкілля. Вони є типовими, з одного боку, для країн, що розвиваються (незбалансоване використання та деградація природних ресурсів), а з іншого – для індустріально розвинених країн (забруднення довкілля промисловою діяльністю). Існуюча практика землекористування спричиняє погіршення стану земель, а виснажливе використання земельних, лісових і водних ресурсів призводить до незворотних втрат екосистемного та біологічного різноманіття.

В контексті посилення енвайронменталістської складової змінюється і спрямованість, цільові настанови географічних досліджень довкілля.

Довкілля – нове поняття у вітчизняній географії, що представляє земну оболонку як навколишнє середовище у її відношенні до суспільства [3]. Географи розглядають довкілля як конкретний фрагмент ландшафтної оболонки Землі і поширюють на нього відповідно всі традиційні і сучасні завдання дослідження.

Географічні дослідження довкілля спираються на такі постулати [2]:

- географи розглядають довкілля як простір взаємодії природи і суспільства;
- біосфера відіграє роль «мега-довкілля» по відношенню до всього населення і світового господарства;
- довкілля – арена життєдіяльності суспільства, розселення населення, розміщення всіх видів його господарської і духовної діяльності;
- головною складовою довкілля виступає природне середовище, що визначає природні умови і ресурси території, її потенціал для розселення населення

та його господарської і духовної діяльності;

- довкілля – один із головних чинників, що визначають якість життя населення і умови його життєдіяльності;
- склад і якісну характеристику довкілля характеризує територіальне поєднання головних компонентів ландшафтної оболонки Землі – природного середовища, населення з його господарською та духовною діяльністю, штучного матеріального світу, створеного людиною;
- на довкілля поширюються принципи територіальної організації ландшафтної оболонки, і його простір підлягає ландшафтному, розселенському (екістичному) та соціально-економічному територіальному плануванню;
- головним напрямком у геопросторовій організації довкілля виступає екологічний імператив.

Географічні оцінки довкілля як навколишнього середовища суспільства мають багато різних аспектів і напрямків, які можуть бути компонентно – галузевими, комплексними (інтегративними) чи загальними (інтегральними).

Оцінка довкілля як *природного середовища* суспільства має на меті аналіз його можливостей щодо збереження соціально-економічної безпеки населення. Серед інших функцій природного середовища охорона і раціональне використання природних умов і ресурсів, раціональне природокористування, збалансована господарська діяльність, правильна – екологічно безпечна та економічно ефективна – територіальна організація життєдіяльності суспільства.

Розгляд довкілля як «другої природи» має на меті його оцінку як *агротехнічного (агрорландшафтного) середовища*. У наш час це чи не найбільш поширений тип навколишнього оточення людини, який потребує поєднаних оцінок його природно – ресурсного та агровиробничого потенціалу території, а також виділяється численними соціально-екологічними та соціально-економічними проблемами, пов'язаними з недостатньо регламентованим та збалансованим агротехнічним використанням територій такого типу.

На особливу увагу заслуговує третій тип людського – середовища – «квазіприрода», що являє собою *штучний матеріальний світ, створений людиною*. Середовища цього типу експонеційно поширюються у складі ландшафтної оболонки Землі. Підкреслимо, що вітчизняна географія цю обставину «не помічає», і офіційно (за шкільною програмою) розглядає географічну оболонку без цього компоненту. «Квазіприродне» середовище об'єднує системи природокористування, і в першу чергу – землекористування, розселення населення, територіальні системи виробничої та соціальної інфраструктури, об'єкти і системи матеріального виробництва і сфери послуг, форми територіальної організації суспільства, що поєднують територіальні системи природокористування та охорони природи, територіальні системи розселення, виробництва та духовної життєдіяльності населення. Центральною проблемою вивчення «квазіприродних» середовищ виступає пошук їх збалансованого і регламентованого функціонування у життєдіяльності суспільства співставно з його природно-географічним середовищем.

Розуміння безальтернативності екосистемних послуг у світовій спільноті посилило тенденції до підвищення цінності і захисту природних ресурсів, природної спадщини. Імплементация інтегрованої політики, спрямованої на одночасний захист, управління, планування ландшафтів, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття зумовлює необхідність подальшої трансформації географічних досліджень доквілля у контексті глобального процесу забезпечення сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
2. Топчієв О. Г. Методологічні основи географії: Ландшафтна оболонка Землі. Довкілля. Навч. посіб. / О. Г. Топчієв, Д. С. Мальчикова, І. О. Пилипенко, В. В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 348 с.
3. Топчієв О.Г. Концепція доквілля – сучасний напрям інтеграції природничо- та суспільно-географічних досліджень / Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О., Яворська В.В. // Український географічний журнал. – 2017. - №3(99) – С. 64-70.
4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, 70/1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E